

”Keruu kertomus

Kuopion Isänmaallisen Seuran stipendiaatin, maist. Toini Niemimaan kes. 1939 Nilsissä ja Kaaville tekemältä keruumatkalta.

Työn alkuvaiheista.

Kevättalvella 1939 maist. Esa Kahila Kansallismuseossa pyysi minua Kuopion Isänmaallisen Seuran stipendiaatiksi yhden kuukauden ajaksi keräilytehtävänä rakennuksella tarvittava työkalusto ja muistitiedot suolanhakumatkoista. Muiden töiden vuoksi en voinut ottaa vastaan koko kuukauden keräystyötä, mutta arvelin, samoin maist. Kahila, että tällaisen suppeahkon alan keräyksen voisi suorittaa lyhyemmässäkin ajassa. Kuopion Isänmaall. Seuran päätöksen mukaisesti minulle myönnettiin 1500 mk:n stipendi 2 viikon keräilytyötä varten tehtävänä kirvesmiehen työkaluston täydentämiskeruu ja töiden kuvailu.

Maist. Kahilalta sain lisäksi mm. seur. ohjeita työn suhteen: Tulisi tarkistaa Kuopion museossa ennestään olevat k.o. alan esineet ja niiden käyttöä koskevat tiedot, jotka toisista ovat melko suppeita, puutteellisiakin. Näitä tietoja voi kirvesmiehen töiden kuvailun yhteydessä täydentää. Työvälineiden käyttöä havainnollistavia kuvia tulisi koettaa saada. Savutupia tavatessa voisi tehdä niistä muistiinpanoja, jotka ehkä olisivat tarpeen, jos Kuop. Museon savutupa joutuu siirrettäväksi. Tiedustelin, mitä muuta esineistöä voisi mahdollisesti tilaisuuden tullen Museolle ottaa jos jossain kirvesmiehen työkalujen sijasta tai ohella tarjoutuisi jotain muuta. Tähän maist. Kahila ehdotti tilaisuuden sattuessa kyseltäväksi myös maitotalouskalustoa, etenkin siihen kuuluvia isompia astioita.

Entisajan suolanhakumatkoja koskevan muistitiedon keräily ei siis varsinaisesti kuulunut 2 viikon työohjelmaani. Koska kuitenkin olin ennen Etelä-Savossa kysellyt samaa asiaa joten aihe oli tuttu ja Nilsissä ja Kaavilla kierrellessäni tapasin useita vanhoja isäntiä, jotka isiensä kertomasta vielä muistivat melko paljonkin näistä matkoista, niin kirjoitin muistiin heidän tietonsa.

Keruu työaika jakautui seuraavasti:

Nilsissä 25.6.–2.7. = 8 päivää

Kaavilla 3.7.–6.7. = 4 päivää

Kuopiossa 7.8.7. = 2 päivää luetteloimis ym. puhtaaksikirj. töihin.

14 p.

Nilsiiän saavuin sunnuntaina 25.6. jolloin otin selkoa sopivista käyntipaikoista. Laskin tämän päivän ensimmäiseksi työpäiväksi siihen yhdistettynä edellisellä viikolla Kuopion Museon kokoelmiin tutustumiseksi käytetty aika, jolloin 3 päivän aikana 1-3- t. päivässä perehdyin museossa olevaan keruutyöhöni liittyvään esineistöön ja arkistotietoihin.

Keruutyö.

Ennen työn alkamista sain tilaisuuden viettää juhannuksen Kaavin kirkonkylässä, jossa otin jonkin verran selvää keruumahdollisuuksista Kaavilla. Sain tietää lähellä kirkonkylää asuvan 76- vuotiaan, puheliaan kirvesmiehen, joka ei enää käy vakituisessa työssä. Tästä Antti Valjuksesta tulisikin paras kertojani. Muuten tuntui siltä, kuten myöhemmin Kaavilla vähän kierrellessäni totesin, etteivät Kaavilaiset mielellään luovuta museotavaraa pois omasta pitäjästään, jonne on perustettu savutupamuseo. (Savutupa, kuva n:o 21, onkin jo paikallaan kirkonkylässä, mutta sisutusesineistöä puuttuu). He haluavat säästää museotavarat omaa kotiseutumuseotaan varten. Kaavilta toinkin vain muutamia esineitä.

Aloitin keruutyön Nilsiiässä, jonne saavuin Kaavilta 25.6. Pääsin asumaan samaan taloon kuin maist. Hämäläinen, joka kartan avulla selosti minulle Nilsiiän kyläkuntia mainiten mistä päin voi toivoa löytävänsä museotavaraa ja ehdotellen sopivia haastateltavia. Kirjoitin muistiin kyllä ja henkilöitä. katselin maist. Hämäläisen laajaa kansatieteellistä, Nilsiiästä kerättyä valokuvakokoelmaa ja sanalista, josta myös sain viitteitä työhöni. Huomasin, että maist. Hämäläisellä oli erittäin hyviä kuvia savutuvista ja niiden sisustuksesta, erilaisista aitoista, kattomuodoista yms, joten minun oli turha huonommalla koneellani ruveta tällaisia aiheita uudelleen kuvaamaan. Tutustuin samana päivänä myös pitäjän nimismieheen, tuom. Mustoseen, joka myös esitteli vanhanaikaisia kyllä ja taloja.

Päätin ensimmäiseksi tehtäväksi koettaa jotain vanhaa kirvesmiestä haastattamalla saada mahdollisimman tarkkaan selville Nilsiiässä käytetyn rakennustyövälineistön, jotta tietäisin, mitä Kuopion Museosta vielä puuttuu. Rakennuksia koskeva kansatieteellinen kirjallisuus on työvälineiden kohdalta hyvin vaillinainen, joten niistä oli päästävä selville kyselemällä juurta

jaksain rakennustyön eri vaiheet. Onnistuinkin tapaamaan useita hyviä haastateltavia, vanhoja ja keski-ikäisiä kirvesmiehiä, joilta vähitellen sain työkalut selville. Muutamat heistä tapasin itse rakennustyömaalla, kuten edempänä selviää, joten saatoin seurata työn eri vaiheita ja ottaa valokuvia niistä. Kyselytyössä rakennuskuvauksen laatimiseksi oli suureksi avuksi ”Suomal. Kirjallisuuden Seuran Kysymyssarja kansatieteellisiä kertomuksia varten I Asunnosta”, jossa on yksityiskohtaisia kysymyksiä rakennuksen valmistamisesta, vaikka siinäkään ei ole kiinnitetty huomiota työkaluihin. Keräämistäni rakennustyökaluista on vain kolmasosa, kuten esineluettelosta tarkemmin selviää, varsinaisilta ammattikirvesmiehiltä saatuja. He eivät yleensä mielellään luopuneet kunnossa olevista työkaluistaan. Muut sain sellaisista taloista, joiden isännät ovat kotitarpeiksi harjoittaneet rakentamista. Laadin haastattelujen ja muun k.a. alaan tutustumisen perusteella työvälineistä luettelon, jota näytin parille vanhalle kirvesmiehelle. He tekivät siihen pieniä lisäyksiä. Tämän luettelon perusteella keräsin museosta vielä puuttuvan kirvesmiehen työkaluston, jonka nyt ainakin Nilsiä ja Kaavin kohdalla pitäisi olla melko tarkka. Sellaisia uudenaikaisia välineitä, jotka ovat nykyaikaista ostotavaraa eivätkä ole esiintyneet maaseppien valmistamina, en ottanut huomioon, vaikka joistakin on työkuvauksessa mainittu. Jotkut kerätyt työkalut ovat olleet Pohjois-Savossa tunnettuja vasta muutaman vuosikymmenen. Noin yli 50 vuotta sitten ei savolaisen kirvesmiehen työkalusto käsittänyt kovinkaan monta esinettä. Pyrinkin erottamaan entisajan yksinkertaisen savutuvan ja uudenaikaisempien rakennusten teossa käytetyt työkalut.

26/6. Ensimmäinen kenttätyöpäivä valkeni pilvisenä ja sateisena. Lähdin tavoittamaan kirvesmies Taavetti Jauhiaista, joka asuu Varpaisjärvelle menevän tien varrella Valkeiskylässä 5 km:n päässä Nilsiä kirkolta. Hän ei kuitenkaan ollut kotona, vaan poikineen rakennustöissä Keinolansaareissa viikon loppuun asti. Tämä olikin työni kannalta hyvä, sillä siten sain tilaisuuden haastatella häntä itse työmaalla seuraavana päivänä. Jatkoin matkaa eteenpäin Reittiön kylään Ahosenmökkiin, jossa asuvat maist. Hämäläisen ahkerasti käyttämät kielimestarit, 102-vuotias torpparinleski Maria Ahonen ja hänen 70-vuotias poikansa. Oli erikoinen elämys saada haastatella yli 100-vuotiasta vanhusta, joka oli vielä virkeissä voimissa, joskin sokea ja jalkojen heikkouden vuoksi sänkyyn sidottu. Haastattelin häntä suolanhakumatkoista, joista hän muisti melko paljon. Hänen nuorena ollessaan olivat isännät näitä matkoja vielä tehneet ja Mariakin oli ollut heille eväsleipiä leipomassa.

Suolanhakumatkojen kuvauksessa olen kirjoittanut alkuun Maria Ahosen tiedot erikseen. Maisteri Hämäläisellä on hyvä valokuva 102-vuotiaasta poikineen.

Mummon poika, Taavetti Ahonen, oli nuorempana jonkin verran rakentanut. Haastattelin häntä kirvesmiehen töistä. Mökistä ja sen vintiltä löytyivät seuraavat esineet, jotka lunastin museoon:

matkakirstu, puinen siltavara, sarvihöylä, kivistä vuoltu höylänteri, astiantekijän vuolin ja vannehaka, ruutisarvi, luotikukkaro ja rautainen pärerenki.

Illalla aloin kopioida museolle maist. Hämmäläisen sanalippu-kokoelmista savutupia ym rakennuksia koskevia tietoja.

27/6. Lähdin Keinolansaareen, josta ukko Jauhiainen, 69-v. kirvesmies löytyi poikineen Pirisen uutispaikan navetan teossa. Rakennus oli edistynyt jo katon tekoon asti. Jauhiaisen isäkin oli ollut kirvesmies, jolta poika peri opit, niin että hän tunsu hyvin vanhatkin menetelmät. Hän haasteli ystävällisesti kanssani useita tunteja. Erikoisen hyvä kertoja hän ei kuitenkaan ollut. Hän ei osannut yhtäjaksoisesti selostaa kysytyjä asioita, vaan hyppi asiasta toiseen. Pikku paloittain kyselemällä sain häneltä työvälaineistön alustavasti selville ja panin alulle ed. mainitun Suom. Kirj. Seuran kyselyoppaan läpikäymisen. Jauhiaisen ja hänen poikiensa, jotka ovat perineet isänsä ammatin, työvälaineet ovat jo uudenaikaistumassa. Maaseppien tekemiä työkaluja ei Jauhiaisten työkalulaatikoissa ollut enää monia. olisin ostanut häneltä pari välinettä, mutta hän ei mielellään niistä luopunut, ja sain ne myöhemmin muualta. Kehoitti tulemaan lauantaina kotiinsa. Otin valokuvat n:o 1, 3a ja b, 7, 9, 12 a, b, 16.

Pääsin takaisin kirkolle seppä Kalle Hietasalon moottorissa. Hän on 67-v. hyvämuistinen puhelias vanhus. Hän lupasi tuoda kotoaan eräitä kirvesmiehen työkaluja, jotka sain häneltä 1/7. Haastattelin häntä suolanhakumatkoista, joista hän muisti jonkin verran isänsä ja setänsä kertomasta.

Illalla selvittelin päivän muistiinpanot ja jatkoin maist. Hämmäläisen rakennusmuistiinpanojen kopioimista. Haastattelin asuntotaloni Immolan entistä torpparia Joonaa Miettistä, joka selosti ne vähäiset työkalut, joita hänen isänsä oli tarvinnut rakentaessaan heille pienen savutuvan.

28/6. Läksin maist. Hämmäläisen kanssa pyörillä n. 25 km:n päässä olevaan Sänkimäen kylään "saalistusmatkalle". Matkan varrella oli Halunan kylässä tien varrella aittarakennus tekeillä. haastattelin kirvesmiehiä ja tarkastelin heidän työkalujaan. Haastattelin kirvesmiehiä ja tarkastelin heidän työkalujaan. Kirvesmies Juho Parviainen lupasi toimittaa kotoaan Kuopion linja-autoon sahapukit, sahuukasakan ja kopravintilan (esine luettelon alussa on mainittu tästä, koska tavarat eivät vielä 8/7 olleet tulleet). Otin kuvan n:o 8. Maist. Hämmäläinen valokuvasi seinävaran käyttöä ja kirvesmiehen työkaluja ryhmissä. Nämä kuvat pyysin hänen toimittamaan Kuopion Museoon. Sänkimäen kylässä kävimme Leskelän, Puustilan, Hyvölän ja

Kuuselan taloissa, mutta verraten huonolla menestyksellä. Kyselin joka paikasta maasepän tekemiä vanhanmallisia työkirveitä, joita maist. Kahila oli kehoittanut hankkimaan. Parista talosta oli sellaiset ehditty antaa lentokoneromun keräykseen. Mainittu keräys oli muistakin kylistä vienyt vanhoja työkaluja. Leskelässä oli 83-vuotias hyvissä voimissa oleva vanha isäntä, jolta yritin tiedustella muistitietoa suolanhakumatkoista. Mutta tämä isäntä oli jäykkä körttiläinen, jolta en saanut irti montakaan sanaa. Hän ei sanonut koskaan välittäneensä "turhista reisuista" ja näytti pitävän asiaani maailman turhuutena. Hyvölän talon 79-vuotias vanha isäntä oli erittäin puhelias ja ystävällinen, kuten yleensä kaikki haastateltavani. Häneltä sain melko paljon uusia tietoja suolanhakumatkoista.

Sänkimäen talojen rakennukset olivat yleensä uusittuja, jolloin vinteistäkään ei juuri löydy museotavaraa. Sain Hyvölästä suolahuhmareen, Kuuseltasta samoin sirompitekoisemman sekä hyväkuntoisen puisen maitopunkan eli -hinkin ja ison piimäkauhan sekä Leskelästä pellostä löydetyn veneenlukon.

Kuljetin esineet linja-autossa Nilsiä matkahuoltoon säilytettäväksi.

29/6. Olin ottanut selvää vielä käytännössä olevista Nilsiä savutuvista, joita enää tavataan vain entisissä torpissa ja pikku mökeissä. Lähdin katsomaan 3 savutupaa, jotka ovat n. 8-10 km:n päässä kirkolta Varpaisjärvelle menevältä maantieltä poikkeavan metsäpolun varrella. Hoikan mökki, Taskisen ja Hiltusen savutuvat ovat entisiä torppia, niistäkin muutaman vuoden kuluttua savutuvat hävinnevät. Olen kirjoittanut erikseen puhtaaksi muistiinpanot näistä savutuvista valokuvineen.

Hoikan savutuvan lähellä oli pystyssä sahapukit ja sahattava hirsi niiden päällä. sain siten valokuvan (n:o 2) tästä rakentamiseen liittyvästä alkuvaiheesta. En voinut saada varsinaista työkuva, koska mökinpojat, jotka sahapukkeja käyttävät (uuden tupansa rakentamista varten), olivat muualla töissä.

Paluumatkalla poikkesin Valkeiskylän taloihin esineitä kyselemään. "Pääkkökirveitä" etsittiin jälleen kovasti, mutta huonolla tuloksella. Sain Uusipiha nimisestä talosta "altasahaajan" laitteen eli "lokin" "alakammen", jota tarvitaan sahapukilla sahattaessa, sekä puukirnun, piimäkauhan pidikelaudan ja rautaisen pärerengin. Kermilän talosta ostin voinsuolauspunkan ja sain sopivan petkeleen edellisenä päivänä saamaani toiseen petkelettömään suolahuhmariin.

30/6 Tein pyörällä kiertomatkan mm. Lehtomäen, Kinahmin ja Halunan kylien kautta.

Pääkohteena oli Kinahmin kylä, jossa 10 km:n pituisen kylätien varrella on kymmenkunta taloa. Lehtomäen kylässä tapasin tuparakennuksella 50-v. kirvesmiehen A. V. Vainikaisen. Sain tilaisuuden haastatella häntä pari tuntia. Hän oli parhaita kertojiani, joka osasi asiallisesti havainnollisesti ja laajasti selostaa kysymiäni seikkoja. Kävin useilta tärkeiltä kohdilta läpi ed. mainittua SKS:n kyselylehtistä. Otin tältä rakennukselta valokuvat n:o 6, 10a ja b, 11. Olisin ostanut Vainikaiselta kirvesmiehen kalustoon kuuluvan ”lankuulangan”, mutta hän ei myynyt omaansa kiireisenä työaikana.

Kinahmin kylällä poikkeisin kaikkiaan 6 talossa, joista kahdesta sain tavaraa: Korholasta 2 maitopyttyä, piimäkorvon patjan ja piimäkauhan pidikelaudan. Heiskalasta sain vihdoin etsimäni ”Pääkkökirveen” ja lankuulangan sekä maitopytyn.

Heiskalan 73-vuotias vanha isäntä oli paras kertoja suolanhakumatkoista kysellessäni. Hän tuntui olevan erittäin hyvämuistinen. Hän kertoi kuin kirjasta lukien kaikki, mitä oli kuullut näistä matkoista isältään, joka oli ”matkoteillä” vielä kulkenut ja kertonut niistä pojalleen.

Tulomatkalla poikkesin Halunan kylässä Rantapihan talon aittarakennuksella, jossa jo 28.6 Sänkimäen matkalla poikkesin. Haastattelin kirvesmiehiä ja sain museolle napsun, ison puumoukarin.

1/7. Kävin aamulla tapaamassa seppä Hietasaloa pajassaan. Sain häneltä ostaa luvatut esineet; kirvesmiehen välineitä vanhanaikaisen ”passarin”, vuoluraudan, tukkivänkärin (lahj. V. Miettinen) ja hyvässä kunnossa olevan vanhanmallisen työkirveen (n:o 7a). Lisäksi seppä lahjoitti museolle vanhanmallisen puukon ja sorvarin vintilän. Hänen pajassaan oli myös iso rautainen malmihaavin kehys, jolla on ennen nostettu järvimalmia. Pyysin häntä säilyttämään sen tallella.

Sitten tein matkan kirkonkylän lähellä olevaan Pajuniemen kylään, jossa pitkässä niemessä on vanhanmallisia taloja. Poikkesin useassa talossa ja sain seur. esineet: Lassilasta ostin kirvesmiehen holliraudan, astiantekijän sirkkelin ja maitopytyn, Sipilästä sain myllynkivien terotusvasaran ja Pekkalasta piimälaskun puisen ratin.

Lassilasta oli 92-vuotias vanha isäntä Antti Juho Taskinen. Hän oli nuorempana rakentanut kotitarpeiksi ja muisti myös isänsä kertomaa suolanhakumatkoista. Hänen ollessaan

pikkupoika oli hänen isänsä vielä tehnyt Oulun matkoja. Haastattelin pari tuntia tätä vanhusta, joka oli vielä hyvissä voimissa, mutta ei jaksanut oikein pysyä kysytyissä asioissa, vaan puhui yhä uudelleen samaa juttua nälkävuosien vaikeista oloista.

Pajuniemen matkan jälkeen läksin iltapäivällä uudelleen tapaamaan Taav. Jauhiaista hänen kotiinsa Valkeiskylään. Täytin hänen avullaan haastatteluissa olleita aukkopaikkoja ja epäselviä kohtia. Näytin hänelle tekemäni luettelon kirvesmiehen työkaluista. Hän hyväksyi sen tehden pari lisäystä, mitkä sainkin vielä museoon hankituksi. Sain häneltä hyvän vanhanaikaisen piilun ja hänen pojaltaan simspihöylän.

2/7. Sunnuntaina selvittelin karttuneita haastattelutietoja ja aloitin eräiden konseptien kirjoittamisen. Kävin myös vielä kahdessa paikassa n. 3 km päässä. Laakson pientilalla Halunan kylässä oli sanottu olevan vanhanaikainen työkirves. Läksin sitä tavoittamaan. Se löytyi, mutta oli varreton ja muutenkin huonossa kunnossa, rikkinäinen. Otin sen kuitenkin, koska se oli hyvin vanhanaikainen. Sain myös tukkipetkeleen jolla hirsiä on kuorittu. Haastattelin rakennusasioista ja –välineistä paikalla olleita isäntiä.

Tullessa olin Joona Miettisen mökillä. Valokuvasin pystykirnulla kirnuamisen. Mökin pihalla oli vielä pystyssä entinen tupa, jonka koko oli vain 2,5 x 2,5, mutta jossa on asunut main. Miettisen isä, mylläri-torppari 6-henkiseksi karttuneine perheineen lähes 10 vuotta ennen uuden tuvan saantia. Otin siitä valokuvan. Huomasin, että varsinainen kirvesmiehen kalusto oli nyt jokseenkin koossa ja päätin siirtyä muutamaksi päiväksi Kaaville mm. Antti Valjuksen haastattelemista varten. Sillä kirvesmiehen töiden kuvausaineisto ei ollut vielä tyydyttävä ja Valjus oli hyvä haastateltava mm. siksi, ettei hän käy enää työssä.

3/7. Aamulla lähetin Nilsiästä kerätyt tavarat linja-autossa Kuopioon. Puolenpäivän aikaan lähdin itse linja-autossa Kaaville. En tänä päivänä mennyt vielä Valjuksen luo, vaan otin selvää Kaavin vanhanaikaisista kyläkunnista, etupäässä sellaisista, joissa Kuopion Museon stipendiaatti Rissanen ei ollut käynyt. Sellaisia ei ollut montaakaan. Savutupia tiedustellessani en myöskään saanut tietää enää sellaisia, joista ei museossa jo olisi tietoja ja kuvia. – Kävin iltapäivällä 85-vuotiaasta, ent. länkimestaria Heikki Tukiaista, Retuisenkylä haastattamassa. Sain häneltä uusia tietoja suolanhakumatkoista ja vähän rakentamisestakin, mm. saumavuolimien käytöstä, josta Nilsiässä ei tiedetty mitään.

4/7. Lähdin aamulla Valjuksen mökille, jossa hän asuu herrtaisen, melkein yhtä iäkkään vaimonsa kanssa. Valjus osoittautui erinomaiseksi haastateltavaksi, hän oli hyvämuistinen, vilkas ja älykäs ukko, joka ymmärsi hyvin työni tarkoituksen ja mielellään tyhjensi tietonsa museota varten. Samaa voi jokseenkin sanoa muistakin kertojistani, mutta Valjus oli ilmeisesti älykkyydestään johtuen asiallisin ja havainnollisin kertojani, jonka kanssa oli helppo käydä läpi SKS:n kyselylehtinen uudelleen kohta kohdalta. Tietysti piti välillä jutella ja kuunnella Valjuksen juttuja monista muistakin asioista. Vähäisen suutarityönsä äärestä hän hyvin jouti juttelemaan. Viemäni tupakat ja vehnäset vielä hellittivät kielenkantaa. Vielä edell. kesänä Valjus oli käynyt rakennustöissä, joihin isännät nytkin kuuluivat häntä kaivanneen, mutta edell. syksynä sattuneen selän loukkautumisen vuoksi hän ei enää voi käydä työssä. Hänessä on myös puusepän vikaa. Puusepän ja suutarintöitä hän vielä vähän toimittelee kotonaan.

Haastateltuani 4 tuntia Valjusta – välillä juotiin kahvia – olin päässyt SKS:n kysymyssarjan puoliväliin. Jätin hänet rauhaan ja läksin käymään tuparakennuksella, jonka olin saanut tietää olevan lähistöllä Kaarteisen kylätien varrella / Rautiainen. Siellä katselin kirvesmiesten, joita oli 2, töitä ja työkaluja. Otin kuvat n:o 4a, b, c.

Illalla selvittelin sotkuisia muistiinpanojani.

5/7. Tein matkan Retuisen kylälle. Aamupäivällä, ennen linja-auton lähtöä klo 13, kävin pari tuntia Valjusta haastattelemassa. Kävin myös vielä Rautiaisen rakennuksella saaden kuvan seinän sauman sammaltamisesta (n.o. 5). Toinen rakentajista, Antti Rautiainen sanoi kotonaan olevan 2 maitopyttyä, ja niihin kuuluvan pärepatjan, jota turhaan olin Nilsiästä kysellyt. Sellainen puupuntari, jossa on vaskinauloin merkitty mittapisteet, hänellä myös kuuluu olevan. Haluttaessa hän sanoi toimittavansa nämä esineet Kuopion Museoon tai Kaavin savutupamuseoon. – Poikkesin erään eukon mökillä, jossa sanottiin olevan puisia maitoastioita. Jotain siellä olikin, mutta hän sanoi säästävänsä ne Kaavin museolle.

11 km:n päässä olevansa Retuisen kylässä on maantien varrella melko vanhanaikaisia taloja. Tapasin mökillään vanhanpuoleisen kaavilaisen kirvesmiehen lisäksi Antikaisen. Haastattelin häntä tunnin verran keräämiäni työkalujen käyttöistä (ja käyttöontuloajasta) Kaavilla ja sainkin hyviä tietoja. Ostin häneltä maasepän tekemän riveämisraudan ja sain astiantekijän mittalaudan. Poikkeisin muutamissa taloissa kysellen vielä pääkkökirveitä, maitopyttyjä ja pärepatjoja yms., mutta en saanut mitään. Ala-Pelkosen talossa minulle näytettiin pellosta löydettyä isoa kivialttaa, joka ilmeisesti on esihistoriallinen. Otin siitä tarkat tiedot

ilmoittaakseni löydöstä syksyllä Kansallismuseossa. Jos esinettä ei haluta sinne, joutunee se Kaavin museoon.

6/7 torstaina kävin jälleen haastattelemassa Antti Valjusta. Hän oli valmistamassa ikkunapuita ed. main. Rautiaisen rakennukselle. Otin kuvat ikkunanpuitteen veistämisestä suuntapiirtimen ja pitkän höylän käytöstä (n:o 13-15). Sain museolle astiantekijän mittalaudan, erityyppisen kuin edell. päivänä, ja vesuin-nimisen kovertamisvälineen.

Olin saanut kuulla 3/7 päivän kohdalla mainitussa Tukiaisen mökissä olevan hyvin alkukantaisen hampunmuokkausvälineen, nimittäin isomman huhmareen, jossa ennen puupetkeleellä hampuja survottiin loukutuksen jälkeen. Se olikin vielä tallella, joskaan ei Tukiaisen kuvauksen mukaan vanhinta mallia. Kuitukasvien huhmaressa survominen on hyvin primitiivinen tapa, joka tunnetaan mm. Venäjän suomensuk. kansoilta. Suomesta siitä on säilynyt vain harvoja tietoja. Otin Tukiaisen "liinahuhmareesta" valokuva. Kehoitin pitämään sen tallella. Kuopion Museo voisi saada siitä täydennyksen hampunmuokkausvälineisiin. Petkeltä tässä ei ollut, vaan kun huhmar vielä muutama vuosi sitten oli Tukiaisen vanhuksilla käytännössä, survottiin rautakangella. Petkel on ollut erikoinen, kattoon kiinnitettävä, kädensijoilla varustettu vipupetkel. Antti Valjuskin on nähnyt sellaisen käytännössä nuoruudessaan ja sanoi haluttaessa osaavansa sellaisen tehdä. Häneltä siis voisi haluttaessa saada liinahuhmareen kuuluvan täydennyksen.

(Valjuksen mökki on Kaavin kirkolla n. 1 km:n päässä Kortteiseen lähtevän kylätien varrella. Heikki Tukiaisen mökki on n. 5 km päässä kirkolta maantien (Luikonlahteen päin) varrella kunnalliskodin takana).

Iltapäivällä ja seuraavana aamuna kirjoitin puhtaaksi Ouluun tehdyistä suolanhakumatkoista keräämäni tiedot. Antti Valjuksella olin niihinkin saanut lisiä, mm. useita kaskuja. Antin iloiselle luonteelle lienee ominaista, että juuri sellaisia oli painunut hänen mieleensä.

7/7. Perjantai-aamuna kävin valokuvaamassa Kaavin savutupamuseon, joka sijaitsee pappilan viereisessä metsikössä lähellä maantietä. (kuvan 21 savutupatietojen yhteydessä). Se on pienen tuvan ja eteisen käsittävä mökki, jonka on maaltaan lahjoittanut Enso-Gutzeit oy.

Palasin linja-autossa Kuopioon, jossa tänä ja seuraavana päivänä 8/7 museossa luetteloin keräämäni esineet, valmistutin valokuvat ja suunnittelin puhtaaksi kirjoituksia sekä sovin stipendin loppuosan suorituksesta

Keruutyön tuloksina siis luovutan:

- 1) museoesineet luetteloineen. Kirvesmiehen työkaluja 20 esinettä, maitotalouskalustoa 12 esin., muita esineitä 16 kpl.
- 2) kuvaus rakentamisesta ja kirvesmiehen työstä. Rakentamiseen liittyvät valokuvat (yht. 22 kpl) siihen liitettynä.
- 3) a) vähäisiä huomioita Nilsiään savutuvista. 5 valokuvaa ja 3 piirrosta. 2 muuta valok. keruukert.:ssa.
b) jäljennös maist. Simo Hämäläisen etupäässä savutupia koskevista muistiinpanoista. 16 siv., 2 valok.)

4) muistitietoa Ouluun tehdyistä suolanhakumatkoista (24 siv.)

Maist. Simo Hämäläisen, josta siv. 2 mainitsin, osoite on Nilsiä, Immola. Hän otti kanssani muutamia rakennustyökuvia. Sitä paitsi hänellä on runsas kokoelma Nilsiästä hyviä kansatieteell. valokuvia, joista haluttaessa saa hyviä suurennoksia. Mm. savutuvista ulkoa ja sisältä, luhti- ym. aittoja, rakennusryhmiä, eri aita- ja veräjättyypit, elinkeinoelämän alalta jne. Jos Kuopion Isänm. Seura haluaisi niistä kokoelman, niin maist. Hämäläinen varmaankin toimittaisi niistä kopioita Seuralle, samoin ehkä niihin liittyviä muistiinpanoja.

Kangasniemellä 19. VII.1939.

Kunnioittavasti Toini Niemimaa.”